

HİNT TOPLUMUNDA DRAHOMA GELENEĞİ VE SOSYAL MOBİLİTE

Mahmut ATAY*

Eş seçimi ve evlenme törenleri, insanoğlunun hayatında önemli dönüm noktalarıdır. Eş seçiminde gözetilen kurallar ve evlenme törenlerinin yerine getiriliş biçimi arasındaki farklılıklar da toplumların ayırt edici yönlerini oluşturan kültürel öğeler olarak kabul edilebilecek drahoma uygulaması, Hint toplumunda çok yönlü ve karmaşık ilişkileri kapsayan bir kurumdur. Günümüz Hindistan'ında çok geniş bir uygulama alanı bulan drahoma geleneği, aynı zamanda, tarihi bir derinliğe de sahiptir. Bu geleneğin pratikte farklılıklar arzeden çeşitli dalları vardır. Söz konusu dallar, evlilik vasıtasıyla kurulan akrabalık ilişkilerini derinden etkilemektedir. Drahoma uygulaması, Hint toplumuna özgü, bireyleri veya grupları tabakalandırma biçimi olan kast sistemiyle de girift ilişkilere sahiptir. Bu nedenle, kast sistemi ile ilişkisi açıklanmadan, geleneğin tam olarak anlaşılabilmesi mümkün değildir. Kast gruplarına göre farklı uygulamalara konu olmasının yanında, yörelere göre de değişik özellikler kazanmaktadır. Ayrıca, onun Hindu dini ile de bağlantıları kurulmalıdır. Araştırmada drahoma geleneğinin Hindistan'da, gerek geçmişte ve gerekse günümüzdeki uygulamaları aracılığıyla, bireylere ve gruplara sosyal mobilité sağlama yönündeki etkileri incelenecektir. Dolayısıyla, Hint toplumunun belirgin karakteristiği kabul edilen kast sistemindeki değişmeler de vurgulanmış olacaktır.

Drahoma genel olarak, evlenecek genç kızın ailesinin ve akraba grubunun, damat olacak kişinin ailesine ve akraba grubuna verdiği para, mücevherat, mobilyalar, pahalı kumaşlar ve elektronik cihazlar vs. gibi uygulamaları tanımlayan bir kavramdır(1). Drahoma aynı zamanda, evlilik yoluyla akraba olmuş iki grubu birbirine bağlayan birtakım göstergelerin bir toplamı olarak da düşünülebilir. Bu konuda alt kastlar(2) arasındaki farklılıklarla ilgili bilgiler sınırlıdır. Ancak, günümüz Hindistan'ında bu geleneğe duyulan öfkeye rağmen, onun alt kastlar ve kast dışı unsurlar arasında yaygınlık kazanması, sosyal

* Doç.Dr., Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Elazığ.

bilimcilerin dikkatini giderek bu alana çekmekte etkili olmuştur. Fakat, bugün modern drahoma konusunda Hint toplumunda yürürlükte olan uygulamaların öncesi de araştırılmalıdır. Bu suretle elde edilecek bilgiler, evlilik yoluyla kurulan akrabalık sisteminin daha açık bir biçimde anlaşılmasını sağlayabilir. Halkın ekonomik davranışları, birikimi, harcaması gibi konuların yanında, kast hiyerarşisinde daha aşağıda yer alanların yüksek kast gruplarıyla rekabetlerinin rolü konusundaki bilgileri de çoğaltabilir. Diğer bir deyişle drahoma, hiyerarşik kast grupları arasındaki rekabeti tanımlamaya yarayan kavramlardan biridir(3). Kast grupları arasındaki rekabetin tarihi bir geçmişe sahip olduğu bilinmekle birlikte, halkın ekonomik durumunun iyileşmesine paralel bir seyir takip ettiği ve günümüzde daha da belirginleştiği söylenebilir.

Drahomanın sadece ekonomik yönden yapılacak sınırlı bir yorumu, onunla ilgili önemli gerçeklerin dikkatlerden kaçmasına ve dolayısıyla yanlış anlaşılmasına yol açabilir. Ancak, bu uygulama kız çocuğu olan çiftlerin ekonomik tutumlarını temelden etkilemektedir. Özellikle, alt kast gruplarında yer alan aileler için karşılanması çok güç olan ekonomik bir yük getirmektedir. Bu ekonomik yük, sık rastlandığı biçimiyle, maddi güçlükler içerisinde bulunan ailelere mensup genç kızların intihar etmelerine neden olmaktadır. Ayrıca, drahoma uygulaması sadece Hindu dinine mensup birey veya grupları değil, örneğin müslümanlar gibi, diğer dinlere mensup olanları da etkisi altına almıştır. Dolayısıyla, drahomanın ekonomik yönden getirdiği yük ve bunun genç kızlar üzerinde yarattığı psikolojik ve toplumsal baskılar, hinduların dışında kalan dini gruplar için de geçerlidir(4).

Modern drahoma uygulaması Hindistan'da geleneksel usullere zıt bir karakter arz etmektedir. Hinduizmin evlenme konusundaki geleneksel uygulaması "kanyadan" kavramında ifadesini bulmaktadır. Kanyadan, gelinin damada bir hediye olarak sunulması anlamına gelmektedir. Bu uygulamaya göre, gelir bir miktar para ile birlikte damada hediye olarak verilmektedir. Ancak, kanyadan geleneğinde gelinle birlikte verilen para yardımcı bir unsur olup, büyük miktarda bir paranın verilmesi söz konusu değildir. Bu nedenle, kanyadan geleneği drahoma ile karıştırılmamalıdır. Bu, geleneksel uygulama uzun bir süre

Hindistan'da çoğunluk tarafından kabul görmüştür. Hint evlilik geleneğinde kanyadan farklı bir uygulama da stridhan'dır. Stridhan kavramı, evlenen çiftlere düğün sırasında veya düğünden sonra, gerek gelinin ve gerekse damadın akrabaları tarafından hediye verilmesi uygulaması olarak tanımlanabilir. Eski Hint toplumunda bazı grupların veya kastların kanyadan, bazılarının da stridhan geleneğini sürdürdükleri bilinmektedir(5). Yukarıda söz edilen iki uygulamanın dışında bazı grupların da gelin parası (bride price) geleneğini sürdürdükleri, evliliklerde ana tarafı akrabalarının tercih edildiği yörelerde bu uygulamanın hâlâ devam etmekte olduğu anlaşılmaktadır(6). Geleneksel uygulamalar olarak kabul edilen kanyadan, stridhan ve gelin parası, modern drahoma uygulamasından oldukça farklıdır.

Hint toplumunda evliliği yönlendiren normlar yörelere göre de önemli farklılıklar göstermektedir. Drahoma uygulamasında gözlemlenen farklılıkları genelde, Hindistan'ın kuzey ve güney bölgelerine göre iki ana grupta toplamak mümkündür. Hindistan'ın kuzey yarısında geçerli olan evlenme geleneği, genellikle hipergami uygulamasına dayanmaktadır. Yani, bir ana kast içerisinde yer alan alt kastlar arasında hiyerarşik bir tabakalanma söz konusudur. Hipergam evlilik, bir hiyerarşik alt kastlar arasında gerçekleşmektedir. Öte yandan, hipergami türü evliliklerde geçerli olan normlar gereğince, bir genç kız mensup olduğu alt kast grubundan daha üst kabul edilen gruptan bir erkekle evlenmelidir. Hangi şartlar altında olursa olsun, kendi kast grubundan daha aşağı seviyedeki bir kast grubuna mensup erkekle evlenmelidir. Örneğin, Brahman kastı kendi içerisinde hiyerarşik olarak sıralanmış çok sayıda alt kast grubuna sahiptir. Hipergami uygulaması, Brahman kastı içerisinde yer alan bu hiyerarşik alt kastlar arasında gerçekleşmektedir. Bu uygulamada Brahman kastının sınırları dışına taşan bir evlilik (exogami) söz konusu değildir. Yapılan bir araştırmanın sonuçlarından anlaşıldığına göre, hipergam evliliklerde kız veren ailenin saygınlığında bir azalma, kız alan ailenin saygınlığında da yükselme meydana gelmektedir. Kız alan ailenin saygınlığında meydana gelen yükselme, evlilik vasıtasıyla kız tarafı akrabalarınca ödenen para, mücevher vs. gibi, drahomayı oluşturan ekonomik kazançlar nedeniyledir(7).

Güney Hindistan'da geçerli olan evlenme geleneğinin izogam bir özellik gösterdiği ileri sürülebilir. Güneydeki evliliklerde, evlenen bireylerin mensup oldukları grupların statüleri arasında, kuzeyde görülen evliliklerde gözlemlenen nispetsizlik söz konusu değildir. Bir başka ifadeyle, güneydeki evlilikler genellikle birbirine eşit düzeyde prestije sahip alt kast grupları arasında veya aynı grup içerisinde gerçekleştirilmektedir. Güneydeki evliliklerin dikkat çeken bir başka yönü de, yakın akraba çocukları (amca, dayı, hala çocukları) arası evliliklerin teşvik edilmesidir. Kuzey Hindistan'da genelde drahoma geleneğinin geçerli olmasına karşılık, güneyde gelin parası uygulaması daha yaygındır. Her ne kadar alınan gelin parasının miktarı az ise de, bunun ödenmesi bir zorunluluk olarak anlaşılmaktadır. Ayrıca, güneydeki evliliklerde kız tarafı akrabaları alınmasını istedikleri eşyanın bir listesini düğünden önce erkek tarafına vermektedir(8).

Aynı kastın hiyerarşik tabakaları arasında gerçekleştirilen evliliklerin geçerli olduğu Kuzey Hindistan'da drahoma, kız tarafından erkek tarafına giden ve daima tek yönlü bir akış çizgisi izleyen ekonomik bir kazanç olarak nitelendirilebilir. Buna karşılık, alt kast gruplarının kendi içlerinde ya da eşit düzeyde kabul edilen alt kast grupları arasında gerçekleştirilen evlilik biçiminin hakim olduğu güneyde modern drahoma, tamamen yeni bir gelişme olarak kabul edilebilir. Birbiriyle farklı düzeylerdeki kast grupları arasında gerçekleştirilen evlilik biçimine Güney Hindistan'da çok az rastlanmaktadır. Ancak, son zamanlarda drahoma geleneğini benimseyen alt kastlar arasında gerçekleştirilen evliliklerin bu bölgede de iki akraba grubu arasında bir statü eşitsizliği başlatığı gözlenmektedir. Bu süreç, güneydeki evlenme geleneğinin giderek kuzeydekine benzer hale gelmesini ifade etmektedir.

Kast sistemi tarihi bir perspektiften incelendiğinde, bazı adet ve geleneklerde, özellikle uygulama yönünden, önemli değişmelerin meydana geldiği görülmektedir. Örneğin, İngiliz koloni idaresi döneminden önce de Brahman kastına mensup olanlar arasında drahoma geleneğine rastlanmaktadır. Ancak, bu geleneksel uygulama, günümüzdeki modern drahomadan farklıdır ve daha çok hipergami türü evliliklerin gerçekleştirilmesi amacını taşımaktadır. Ruh göçüne inanan

diğer kastlar (Ksatriya ve Vaişya) ise, drahomayı Brahman adetlerinden etkilenme sonucunda kabul etmişlerdir(9).

Eski çağ Hint toplumunda Brahman kanun koyucular, evliliğin geçerli biçimi olarak gelinin damada bir hediye gibi sunulması anlamına gelen kanyadan uygulamasını kabul etmişlerdir. Kanyadan aynı zamanda, Hinduizmin evlenmeyle ilgili aslı kurallarıyla da uyusmaktadır. Zamanla bu uygulama Brahmanlarla özdeşleştirilmiştir. Öte yandan, Hinduizmin kuralları gereğince gelin parası yani, gelinin babasına yapılan ödeme, Brahmanlara yasaklanmıştır. Çünkü, gelin parası ödemek, Brahman kastının kurullarına göre, gelinin satılması anlamına gelmektedir. Ancak, Brahman kastı içerisinde yer alan alt kastların yoksul kesimlerince gelin parası ödendiği bilinmektedir. Örneğin, Orissa eyaletindeki yoksul Brahmanların İkinci Dünya Savaşı'na kadar gelin parası ödemek zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır(10).

Gelin parası ödemek, drahomanın yaygınlık kazanmasından önce hem kuzey, hem de güney Hindistan'da gelenekselleşmiş bir uygulamadır. Söz konusu gelenek, aralarında statü farkı bulunan alt kastların yoksul kesimlerinde yaygın bir biçimde gözlemlenmektedir. Gelin parası ödemesini karşılayamayan yoksul gruplar, onun yerine, aileler arasında karşılıklı kız alıp vermeye dayanan takas usulü evliliklere yönelmişlerdir. Takas usulü evliliklerin dolaylı ya da dolaysız olmak üzere iki farklı türüne rastlanmaktadır. Dolaylı evliliklerde ise, gelin alan tarafın evlendirecek kızı yoksa, bu ailenin akrabalarından birinin kızı karşı tarafa verilmektedir. Karşılıklı kız alıp vermeye dayanan evliliklere, üst kast gruplarında da rastlamak mümkündür. Örneğin, Brahman kastını oluşturan alt kast gruplarından hiyerarşide üst sıraları işgal edenler, seyrek de olsa kendi aralarında kız alıp vermektedirler. Brahman kastı, hiyerarşide kendilerinden daha aşağıda olan kastlara kız verilmemesi yönünde bir kurala sahiptir. Bu kurala karşılık, kendilerinden daha aşağıda olan kastlardan kız almaktadırlar. Böyle bir uygulamada drahomanın etkili olduğu ileri sürülebilir. Çünkü, Hindu kanun koyucular, yani Brahmanlar, Hindistan'da İngiliz yönetiminden önce de, drahoma geleneği vasıtasıyla mütevazî servetlere sahip olmuşlardır. Ayrıca o dönemde, çok eşlilik (poligami)

uygulamasının bazı Brahman grupları arasında yürürlükte olması da bu grupların ekonomik konumlarının yükselmesine katkıda bulunmuştur. Ancak, Brahman alt kastlarından bazılarında drahoma uygulaması yürürlükteyken, diğerlerinde bu uygulamanın başlatılmasına hiyerarşinin üst tabakalarında yer alanlarca izin verilmemiştir. Örneğin, Anavil Brahman Desai'ler, Surat bölgesinin hâkim kast grubudur. Bu grup, kendileri gibi Brahman olan ancak, hiyerarşide onlardan daha aşağıda yer alan Bhatela'ların gelin parasını drahomaya çevirmelerini engellemişlerdir. Hatta, yoksul Desai'ler, Bhatela kızlarının ebeveynlerinden çok miktarda drahoma almalarına karşılık, Bhatela damatlarının bu ayrıcalıktan yararlanmalarına izin vermemişlerdir(11).

Yukarıdaki örneklerden başka, yine bir Brahman alt kast grubu olan Pedivala Desai'ler, drahomanın parasal bir kâr olarak yorumlanmasından kaçınmaktadırlar. Bu kast grubunda gerçekleştirilen evliliklerde, genelde, gelinin damada bir hediye olarak sunulması anlamına gelen geleneksel kanyadan uygulaması yönünde bir eğilim mevcuttur. Ancak, drahoma bu grup içerisinde de işlerlik kazanmış, fakat farklı bir özelliği de beraberinde getirmiştir. Örneğin, Pedivala Desai'lerinde damadın kast grubu gelininkinden daha az prestijli (hipogami) olsa da, damat tarafına drahoma ödenmektedir. Çünkü, drahoma bu grup tarafından geleneksel kahyadan uygulamasının bir parçası olarak yorumlanmaktadır. Böyle bir yorum ise, modern drahomanın ifade ettiği farklı bir anlamı içermektedir(12).

Öte yandan, Brahman kastının haricindeki kastlarda modern drahoma uygulamasının yaygınlık kazanmasıyla, diğer kastların Brahmanlarla rekabeti arasında yakın bir ilişki vardır. Brahmanlar, kanun koyma, dini metinleri yorumlama ve ibadetleri yönetme gibi özelliklere sahip olmaları nedeniyle, en ayrıcalıklı konumda yer alan bir kastaır. Bu özelliklerden dolayı Brahmanlar, diğer kastlar tarafından saygın bir konumda kabul edilirken, günlük hayattaki pek çok eylem için de bir referans grubu niteliğine sahiptirler. Ancak, Kşatriya, Vaişya ve Şudra'lar için Brahmanları taklit etmek, kolayca izin verilen bir tutum değildir. Onları taklit edebilmek için, Srinivas'ın da belirttiği gibi, hâkim kast (dominant caste) özelliğine sahip olmak gerekmektedir. Hakim kast özelliği gösterebilmek için, ekonomik yönden güçlü bir konumda

bulunmakla birlikte, politik yönden ve nüfus bakımından da güçlü bir yapı sergilemelidir. Ayrıca, kastın geleneksel uzmanlık alanının, kastlar arası etkileşim ve iş bölümü açısından da hayati ihtiyaçları karşılayan bir özellik göstermesi çok önemlidir. Bu özelliklere sahip olabilmek, bir anlamda, kastın yerleştiği yörede, kendinden yüksek konumda diğer bir hâkim kastın yer almaması demektir. Aksi halde, pek çok yönden güçlü özelliklere sahip olmasına rağmen, hâkim kast özelliği gösteremez(13).

Kast, her ne kadar statik bir sistem olarak algılanmışsa da, alt kastların üst kastlarla rekabeti, kast sistemindeki dinamizmin önemli bir boyutunu ortaya koyar. Drahoma ile gelin parası arasındaki ilişki dikkate alındığında, drahomanın giderek gelin parasının yerini alması, söz konusu rekabetin kastlar arasındaki önemini belirtir. Hindistanlı sosyologlardan Singh, drahomanın Hint toplumunda giderek yaygınlık kazanmasını modernleşme, daha açık ifade edilirse, batılılaşma sürecinde meydana gelen bir değişme olarak kabul etmektedir(14). Kolenda ise, drahoma uygulamasının bileşik aile yapısıyla yakından ilişkili olduğunu, çekirdek aile yapısının daha çok, gelin parası ödemesini desteklediğini Hint köylerinde yaptığı araştırmalarla kanıtlamaya çalışmaktadır(15). Çünkü, bileşik aile yapısı erkeğe, kendi akraba grubunun desteğini sağlamaktadır. Erkeğin bu destekten önemli ölçüde mahrum olduğu çekirdek aile yapısında ise, gelin parası uygulaması bir bakıma, ona karısının akraba grubunun desteğini kazandırabilecektir.

Öte yandan modern drahoma, Hint toplumunda meydana gelen çağdaş değişmelerin bir işaretidir. Çünkü o, kast gruplarının ekonomik yönden güçlü bir konuma erişme sürecini de ifade etmektedir. Bu süreç aynı zamanda, tarımsal gelirin artması, toplumsal refahın yükselmesi ve buradan kurumsallaşın ş bir yapıya geçişle de ilişkilidir. Bağımsızlık sonrası Hint toplumunda bile evlilik, kadınlar için neredeyse bir meslek olarak algılanmaktadır. Ancak, kırsal kesimde gündelikçi olarak çalışan kadınlar ile toprağı olmayan işçi kadınlar için, öyle bir durum söz konusu değildir. Özellikle kırsal kesimde, düzenli gelir getiren bir işte çalışan, yani bir meslek sahibi genç erkekler, aranan damat adayları olmaktadır. Drahoma uygulaması ile söz konusu özelliklere sahip olan genç erkeklerin kitlığı arasında da yakın bir ilişki vardır. Çünkü, bu tür

özelliklere sahip genç erkeklerin ebeveynleri, endogami biçimi evliliğin de katkısıyla, mütevazî başlangıçlarla gelişen drahomanın kız çocuğu olan aileler için, ekonomik bir yük haline gelmesine neden olmuşlardır. Bugün modern drahoma hem toplumdaki etki alanını genişletmiş, hem de miktar olarak artmıştır.

Hindu ideolojisinde evlenme törenleri, özellikle ruh göçüne inanan kastlarda, hem erkek, hem de kadın için yerine getirilmesi gereken temel ritüel konumundadır. Çünkü, bu ideolojiye göre evlilik, bekârlıktan bir hane oluşturmaya geçici öğrenme aralığı olarak kabul edilmektedir. Evlilik vasıtasıyla hem erkeğin, hem de kadının konumu bekârlıkla karşılaştırıldığında, oldukça farklılaşan bir konuma dönüşmektedir. Ancak, bu dönüşümün toplumsal ve psikolojik etkileri, Hint toplumunda kadınlar üzerinde daha fazladır. Örneğin, geleneksel yönden ruh göçüne inanan kastlarda, bir genç kız ergenlik çağı kutlamalarından önce evlendirilmelidir. Yetişkin bir kızı baba evinde tutmak, dini yönden günah, laik yönden de bir skandal olarak kabul edilmektedir. Böyle bir anlayış ise, hem kız çocuğu olan aileleri, hem de evlenecek genç erkekleri Hinduizmin kuralları doğrultusunda hareket etme yönünde sınırlamaktadır. Ancak, Hindistan'ın 1947 yılında bağımsızlığına kavuşmasından bu yana, bir çok alanda reform niteliğinde gerçekleştirilen değişmelerden aile kurumu da etkilenmiştir. Bu tarihten itibaren, daha açık bir biçimde gözlemlendiği kadarıyla, kadınlar için evlenme yaşı giderek yükseltilmiştir. Özellikle üst kastlarda ve kentsel yörelerde modern eğitim imkanlarından kız çocuklarının da yararlanmasıyla, kızların henüz çocuk sayılabilecek erken bir çağda evlendirilmeleri azalma eğilimi göstermiştir. Ayrıca, kızların ergenlik öncesi dönemde evlendirilmeleri gerektiği biçimindeki geleneksel anlayış da değişmeye başlamıştır(16).

Hint toplumunda düğün törenlerinin yerine getirilmesi, gösterişçi harcamalar için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Böyle bir değerlendirme, düğün törenlerinin ailenin statüsü için bir gösterge olarak yorumlanmasıyla ilişkilidir. Her aile, statüsü ne ise, onu devam ettirebilme, ona açıklık kazandırma konusunda bir fırsat olarak kabul edilen bu törenler vasıtasıyla, aile ve akrabalık çevresine, yeni ilişki ağlarının eklemlenmesine önem vermektedir. Yine bu törenler, meslek

grubu, arkadaş çevresi, mensup olunan klüp üyeleri gibi birey veya grupları, aile, akrabalık ve kast grubu ilişkilerine dahil etmekte ve böylece genişleyen çevre vasıtasıyla ailenin saygınlığının artırılmasına katkıda bulunmaktadır. Düğüne davet edilenlerin niceliksel çokluğu yanında, düğün salonunun dışında park etmiş araba sayısının fazlalığı da, aile statüsünün göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Gerek gelin ve gerekse damat tarafı akrabaları, bu törenler sırasında birbirlerini etkilemek amacıyla hertürlü çabayı sarfetmektedirler. Hatta, her iki taraf açısından lüks sayılabilecek gösterişçi harcamalar, bu karşılıklı etkileşmenin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Hint düğün törenlerinin bir parçası haline gelen bir başka özellik de, gelin tarafı akrabalarının damadın akrabalarını etkileme yönünden çok daha istekli davrandıklarının gözlemlenmesidir. Düğünün bütün masraflarının gelinin akrabaları tarafından karşılanması zorunluluğu, onların böyle bir tutum geliştirmelerinde etkili olmaktadır. Düğün masraflarının tamamının gelinin akrabaları tarafından karşılanması kuralı da, modern drahoma uygulamasının bir özelliğidir(17).

Kırsal kesimde ise, bazan damat tarafı akrabalarını isteği üzerine, bazan da gelinin akrabalarının statülerini koruma arzularının sonucu olarak düğünler, gösterişçi bir şekilde kutlanmaktadır. Diğer yönden, bu gösterişçi kutlamalar kast sisteminin kırsal kesimdeki yapısıyla da ilişkilidir. Kırsal toplum birbiriyle rekabet eden çok sayıda alt kasttan oluşmaktadır. Alt kastlardan herbiri, tek bir patron veya samimi ilişkilere sahip birkaç patronun bir araya gelmesiyle oluşan bir birlik tarafından yönlendirilmektedir. Patronlar arasında onlara bağlı olanların (düents) sadakatini kazanma ve bu bağlılığın devamlı olmasını sağlama yönünde bir rekabet vardır. Çünkü, patronların çevresindeki grup zaman zaman bağlılıklarını bir patrone diğerine aktarabilmektedir. Düğünlerin görkemli bir biçimde kutlanması bir anlamda, yavaşmaların bağımlılığının devamını sağlamaya yöneliktir. Diğer bir ifadeyle, aşırı ve gösterişçi tüketim ailenin ilişkilerinin eklemelenmesine yardım etmektedir(18).

Kırsal kesimde gelin parası uygulamasından drahoma ödenmesine geçiş biçiminde gerçekleşen dönüşüm, Epstein tarafından yapılan bir araştırmada da ele alınmıştır. Epstein'e göre bu geçiş, dört

aşamada gerçekleşmektedir. Öncelikle, sulama ve modern teknikler aracılığıyla sağlanan tarımsal üretim artışı, bu kesimdeki pek çok aile için, ekonomik konumlarının yükselmesi anlamına gelmektedir. Ekonomik yönden iyi bir konuma yükselen kırsal kesimdeki aileler, statülerinin ve toplumca kabul görme isteklerinin bir sonucu olarak, düğün törenlerinde gösterişçi bir harcamaya yönelmektedirler. İkincisi, ekonomik konumu yükselen ailelerin genç kız ve kadınları tarımsal işlerde çalışmaktan alıkonulmaktadır. Özellikle bu ailelerin genç kızları, tarımsal işler için eğitilmediklerinden pahalı eşyalar ve mücevher türünden takılar talep etmektedirler. Önceleri genç kızlar, kırsal aile için ekonomik kazanç konumunda algılanırken, giderek ekonomik bir borç olarak görülmeye başlanmıştır. Genç kızın baba evinde yerine getirdiği üretici katkıların evlenme nedeniyle kaybından dolayı tazminat ödenirken, genç kızın sorumluluğunun damat tarafına geçmesiyle, damada para ödenmesi uygulamasına geçilmiştir. Üçüncüsü, kırsal kesimdeki gençlerin yüksek öğretim imkanlarından yararlanmaları sonucunda, bu gençlerin ebeveynlerinin gelin adayı olan kızın ailesinden tazminat talep etmeyi adaletli bir yaklaşım olarak benimsemeleridir. Bir başka ifadeyle, kırsal kesimde ekonomik yönden iyi bir konumda yer alan ailelere mensup genç kızlar arasında, kentte yaşayan, devamlı ve düzenli gelire sahip olan bir gençle evlenme yönünde aşırı bir eğilim vardır. Bu özelliklere sahip genç erkeklerin kırsal çevrede az bulunur olması, kız babaları arasında istenen drahomanın ödenmesi yönünde bir rekabete yol açmaktadır. Bu açıdan yaklaşıldığında modern drahomanın, statüleri bütünleyen bir fonksiyona sahip olduğu da ifade edilebilir. Nihayet, Brahman kastının drahoma ödemesini benimsemiş olmasının önemini de vurgulamak gerekmektedir. Çünkü, Brahman kasti ve bu kasta mensup olanların hayat tarzı, diğer kastlardan olanlar için bir referans çerçevesi oluşturmaktadır. Brahman adetlerinin benimsenmesi ve Brahman davranışlarının taklit edilmesi, diğer kasta mensup olanların kendilerine toplumsal mobilité sağlayacağı yolundaki beklentilerinden kaynaklanmaktadır. Beklentiler ise, bazı geleneklerin yaygınlık kazanmasında etkili olmaktadır(19).

Hint toplumunda uygulanan modern drahoma bir bakıma, Hindistan'da İngiliz koloni idaresi tarafından başlatılan değişmelerin ürünü olarak kabul edilebilir. Söz konusu değişme Hint toplumunda

tarımsal üretim artışı, sermaye birikimi, kentleşme, eğitimin toplumun çeşitli kesimleri arasında yaygınlaştırılması ve buradan kurumsallaşmış bir yapıya geçişi içeren bir süreçtir. Bu süreçte meydana gelen değişimler vasıtasıyla, alt kastlar üst kastlarla giderek artan bir biçimde rekabet etmeye başlamışlardır. Kastlar arası rekabette, hiyerarşinin tabanında yer alanlar lehine gerçekleştiği gözlemlenen değişimler, alt kastların eğitim alanında gösterdikleri başarılar, örgütlü işlerde işgal ettikleri pozisyonlar ve bunlara karşılık, üst kastların moral otoritesindeki erozyonun büyümesi nedeniyle mümkün olabilmektedir.

Günümüzde eğitim hizmetlerinin, örgütlü işlerin yaygınlaşması, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hız kazandırdığı ekonomik değişimler, drahomanın ortadan kaldırılmasını sağlayamamıştır. Genç kızların eğitim imkanlarından eskiye göre daha çok yararlanmaları ve özellikle yüksek öğretim kademelerinden geçmeleri, onların ve ailelerinin üzerinde drahomanın neden olduğu mali baskıyı azaltmıştır. Her ne kadar, bir genç kızın yüksek öğrenim görmesi, güzelliği, örgütlü bir işte çalışması drahoma miktarını azaltan bir etki yapmışsa da, bu etki üzerinde durulacak derecede önemli değildir. Çünkü, modern kent hayatı yeni evlenen çiftler için büyük masraflar gerektirmektedir. Kentsel orta tabaka içerisinde yer alabilmek, ticaretle uğraşan veya örgütlü işlerde çalışan yüksek öğrenim görmüş bireyler için en çok ulaşılmak istenen bir konudur. Drahomanın özellikle, yüksek öğrenimli beyaz yakalılar tarafından benimsenmesi ve uygulanması, orta sınıf değer sistemini etkilediğinin en belirgin işaretidir. Hinduizmin evlenmeyle ilgili kuralları gereğince, bir zamanlar sadece Brahmanlar tarafından gözetilen gelenek, şimdi toplumun geniş kesimlerince benimsenmiştir. Searle-Chatterjee'nin süpürgeçiler kasti üzerine yaptığı bir araştırmadan da anlaşıldığı gibi, drahoma küçük bir oranda da olsa, bu kastın üyeleri tarafından uygulamaya konulmuştur(20). En alt kastlar tarafından, hatta kast dışı unsurlarca da benimsenen drahoma uygulamasının hacmi de büyümüştür. Düğünün bütün masraflarından sonra, yeni oluşturulan hane için gerekli eşyalar, dayanıklı tüketim malları ile birlikte bir motosiklet veya gelin tarafının ekonomik durumuna göre istenen taşınır ya da taşınmaz mallar, modern drahomayı meydana getiren şeyler arasında zikredilebilir.

Ancak, bugünkü Hint toplumunda halk, drahoma ödemesinde bulunurken, damat adaylarına geleneksel bakış açısının dışında yaklaşmaktadır. Çağdaş toplumda kentleşme, göç, eğitimin yaygınlaştırılması, giderek artan mobilite, hayat tarzlarının batılılaşması, modern ideolojiler, ekonomik ve politik güç sahibi olma vb. gibi faktörler, bireyler üzerindeki etkilerini geçmişe göre daha güçlü bir biçimde hissettirmektedir. Modern drahoma, kast sisteminden sınıf sistemine geçiş sürecinde fonksiyonel önem taşıyan bir özellik göstermeye başlamıştır. Diğer bir ifadeyle, geleneksel bir uygulama olan drahomanın, toplumsal değişim sürecinde, kendisi de kapsam ve hacim yönünden değişmek suretiyle, Hint toplumunda bireylerin kentli orta tabaka üyesi haline gelebilmelerinde önemli bir fonksiyon yüklenmiştir. Böylece, drahomanın bireylere sunduğu ekonomik bir takım avantajlar vasıtasıyla, kentsel orta sınıf değerler sistemindeki yerini aldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu ekonomik avantajlar ise, damat ve damadın ailesi için geçerlidir(21).

Drahomanın modern kentsel hayatta fonksiyonel kılınması çabalarında, yeni evlenen bireylerin orta sınıf üyeliği yönündeki istekleri etkili olmaktadır. Özellikle, maaşlı orta sınıf üyeleri için drahoma, bazan onların ödeme güçlerinin çok üstünde bir miktarda tekabül etmektedir. Drahoma bedelini karşılayamayan orta sınıfa mensup ailelerin kızları bu nedenle evlenememektedirler. Eğer aile, drahoma vermeyi göze almışsa, duruma göre, ödeyemeyeceği bir borcun altına girmiş demektir. Bu yüzden, yüksek öğrenimli çok sayıda genç erkek veya kız evlenmekten vazgeçmek suretiyle, kardeşlerinin bakımı ve yetiştirilmesi sorumluluğunu yüklenmekte, bir anlamda, hayatlarını ailenin diğer üyelerine vakfetmektedirler. Ayrıca bu durum, kasttan sınıf sistemine geçişte karşılaşılan sorunları da dile getirmektedir. Son yıllarda genç kızların eğitim kurumlarından yararlanma yönünde giderek artan ilgileri, onların gelecekteki hayatlarını garanti altına alma çabalarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, aileler de kızlarının yüksek öğrenim görmesine karşı olumlu bir tutum sergilemektedirler. Çünkü, yüksek öğrenim bir genç kızın evleninceye kadar kendisine yararlı bir mesuliyet bulması anlamına da gelmektedir. Bir başka açıdan değerlendirildiğinde, yüksek öğrenim görmüş olmak, bir genç kız için iyi bir evlilik yapabilme şansı yakalamak demektir.

Eğer, içinde yaşanılan toplum Hindistan gibi yoğun bir nüfus yapısına karşılık, çok az iş imkanı sunabiliyorsa, örgütlü bir işte çalışabilmek yönünden yüksek öğrenim görmüş olmanın önemi daha iyi anlaşılabilir(22).

Kırsal kesimde ise, drahoma uygulaması kentlerle karşılaştırıldığında, farklı bir yönde birtakım etkilere neden olmuştur. Ekonomik yönden iyi bir konumda yer alan aileler kadın ve kızlarının ev dışı işlerde çalışmalarına izin vermemektedirler. Çünkü, bir kadın ya da genç kızın ev dışı işlerde çalışması, ailenin statüsünün tehlikeye düştüğü anlamına gelmektedir. Buna karşılık, ev dışı işlerde çalışan genç kızlar için de drahoma ödenmesi yaygınlaşmaktadır. Bu durum, kırsal kesimdeki yoksul aileleri, yeni birtakım ekonomik sorunlarla karşı karşıya getirmektedir(23).

Drahoma geleneği aileler için getirdiği ekonomik yükün ötesinde, bazan toplumsal felaketlere de yol açmaktadır. Srinivas'ın belirttiğine göre, özellikle Hindistan'ın metropollerinde, drahoma ödemesinden kaynaklanan suçluluk oranı artış göstermektedir. Yeni Delhi ve çevresinde 1983 yılı Ocak ve kasım arasındaki on aylık sürede 690 kadın yanarak ölmüştür. Aslında bu, kaza sonucunda yanarak ölme sorunu değildir. Söz konusu olaya maruz kalan kadınların kocaları tarafından drahoma nedeniyle yakılarak öldürüldükleri ileri sürülmektedir. Çünkü, drahoma ödemesi, evlenme törenlerinin yerine getirilmesiyle sona ermemektedir. Aileler evlendirdikleri kızları için uzun süre drahoma ödemek zorundadırlar. Erkekler, zaman zaman eşlerinin ailelerinden drahoma ödemesinin devam etmesini istemekte ve bunun gerçekleşmesi için de eşlerine baskı yapmaktadırlar. Eşler, baba evinin bu talebi karşılayamadığı zaman güç bir konuma düşmekte, kocaları, kocaları ve kocaların n ailesi tarafından aşağılanmakta, kötü bir muameleye tabi tutulmakta ve hatta intihara zorlanmaktadırlar. İntihar etmemeleri durumunda ise, yakılmak suretiyle hayatlarına son verilmektedir. Çünkü, erkek için yeni bir eş, yeni bir drahoma ödemesine sahip olmak anlamına gelmektedir. Konunun dikkat çeken bir diğer yönü de, yüksek öğrenimli ve örgütlü bir işte çalışan kadınların bile, drahomanın baskısına karşı koyamamaları ve intihara sürüklenmeleridir. Söz konusu özelliklere sahip olan kadınlar eşlerinden

boşanmak suretiyle, dul olarak hayatlarını devam ettirmeyi göze alamamaktadırlar(24).

Hinduizmin dul kadınlarla ilgili kurallarının ağırlığı, onların dul olarak ilerideki hayatlarını istedikleri gibi düzenleyebilmelerinin önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır. Hinduizmin kuralları gereğince üst kast üyesi dul kadınlar, tekrar evlenememektedir. Eşlerini intihara zorlayan veya yakarak öldüren erkeklerin, böyle bir suçtan dolayı cezasız kalmaları da drahomanın ortadan kaldırılmasını engellemektedir. Bu tür suçları işleyenlerin cezasız kalmasında, suçluların delilleri ortadan kaldırmaları, olaya tanıklık yapabilecek komşuların tanıklığa yanaşmamaları, rüşvet, iyi işlemeyen bir toplumsal kontrol ve adalet sistemi gibi nedenler etkili olmaktadır. Toplumun bilinç düzeyinin yeterli olmaması da, bu insanlık suçunun işlenmesine ruhsat vermektedir. Bugüne kadar, söz konusu suçu işleyen veya bu suçun işlenmesine neden olan erkeklerden çok azı cezalandırılmıştır(25).

Sonuç olarak, drahoma geleneği Hint toplumunda uzun bir geçmişe sahiptir. Bu gelenek, kast sistemi ve Hindu diniyle geliştirdiği karşılıklı ve karmaşık ilişkiler vasıtasıyla toplumda yaygınlık kazanmıştır. Kast sisteminin toplumsal mobiliteye çok az imkan vermesi, drahoma geleneğini güçlendiren nedenlerden biridir. Bireylerin kast sisteminden sınıf sistemine geçişlerinde bu gelenek fonksiyonel bir görev üstlenmektedir. Uzun bir geçmişe sahip olması ve toplumun geniş kesimlerince kabul görmesi, drahoma uygulamasına karşı alınmak istenen önlemleri etkisiz hale getirmektedir. Drahomanın kanunlar aracılığıyla ortadan kaldırılması mümkün değildir. Çünkü, kanunlarda her zaman birtakım boşlukların bulunması ihtimali vardır.

Drahoma aynı zamanda, hipergami türü evlilikleri teşvik etmek suretiyle, bu tür evliliklerin görüldüğü kast veya gruplardaki nüfus dengesini bozmaktadır. Evlenecek genç kızın mutlaka kendi kastından daha üst düzeyde yer alan bir erkekle evlenmesi kuralı gereğince, bazı kastlarda genç erkeklerin, bazılarında da genç kızların oranı azalmaktadır. Bu durumda, dıştan evlenme adı verilen exogam evlilikler artmakta, dolayısıyla drahoma geleneği toplumun daha geniş

kesimlerine taşınmaktadır. Geleneğin toplumda yayılma eğilimi göstermesine karşılık, yüksek öğrenim görmüş ve bilinçli bireylerin drahomanın yer almadığı evlilikler doğrultusunda tutum geliştirdikleri gözlemlenmektedir. Eğer, toplumun çeşitli kesimleri drahoma ve onun olumsuz suçları konusunda bilinçlendirilirse, o zaman bu uygulama yürürlükten kaldırılabilir ve yol açtığı felaketler de önlenir.

Bu konuda vurgulanması gereken bir başka nokta da, Hint toplumunun değişme sürecinde, geleneksel değerlerden pek çoğu önemini kaybetmesine karşılık, bunların yerine yenilerinin konulamamış olmasıdır. Söz konusu toplumda, dini inançları gereğince iç dünyasını zenginleştirmeye çalışan bireyin yerini dış dünyanın zenginliklerini keşfeden ve ona ulaşmak için her fırsattan yararlanmak isteyen birey almıştır. Hintli insan, ruhsal denge ve mânevi özgürlüğün egemen değerler olduğu geleneksel dünyasında, diğer insanlarla ilişkilerinde bütün çıkarlardan uzak kalabilmektedir. Onun geleneksel dünyasında beklentilerinin karşılanması konusunda sabırsızlıklara yer yoktur. Ancak, günümüz Hindistan'ında bilimsel, teknolojik ilerlemeler ve endüstriyel gelişmeler nedeniyle, maddenin insan üzerindeki etkilerinin artması, toplumsal ilişkiler düzeninde de değişmelere yol açmıştır. Toplumun önemli bir kesimi ekonomik yönden kendi kendine yetersiz bir konumdadır. Toplumsal değişim sürecinde bu kesim özellikle eğitimin yaygınlaşması ve kitle iletişiminin gelişmesi nedeniyle, beklentilerinin karşılanması konusunda artık sabırsızdır.

REFERANS NOTLARI

- 1) Srinivas, M.N., *Some Reflections on Dowry*, New Delhi, Oxford University Press, 1984, s. 8.
- 2) Araştırmada kast kavramı, bu sistemdeki dört varnayı -ki bunlar Brahman, Kşatriya, Vaişya ve şudra'dır- tanımlayan bir anlamda, alt kast kavramı da dört varnadan her birinin kendi içindeki hiyerarşik sıralamayı ifade eden Jati kavramını karşılamak üzere kullanılmaktadır. Bkz. J.H. Hutton, *Caste in India*, Delhi, Oxford University Press, 1986 (1946), s. 46-70.
- 3) Srinivas, M.N., a.g.e., s. 7-8.
- 4) Aggarwal, P.C., "The Meos of Rajasthan and Haryana", in *Caste and Social Stratification among the Muslim*, Ed. by. Imtiaz Ahmad, Delhi, Manohar Book Service, 1973, s. 40-42.
- 5) Srinivas, M.N., a.g.e., 1984, s. 11.
- 6) Kapadia, K.M., *Marriage and Family in India*, Calcutta, Oxford University Press, 1986 (1955), s. 136.
- 7) Ghurye, G.S., *Caste and Race in India*, Bombay, Popular Prakashan. 1969 (1932). s. 18-20.
- 8) Srinivas, M.N., a.g.e., 1984, s. 9-10.
- 9) Srinivas, M.N., *Caste in Modarn India and Other Essays*, Bombay, Media Promoters and Publishers Ltd., 1986(1962), s. 45-46.
- 10) Srinivas, M.N., a.g.e., 1984, s. 19.
- 11) Srinivas, M.N., a.g.e., 1984, s. 26.
- 12) Srinivas, M.N., a.g.e., 1984, s. 12.
- 13) Srinivas, M.N., *The Dominant Caste and Other Essays*, New Delhi, Oxford University Press, 1987, s. 77-79.
- 14) Singh, Yogendra, *Modernization of Indian tradition*, Jaipur, Rawat Publications, 1986, s. 174-184.
- 15) Singh, Yogendra, a.g.e., 1986, s. 182.
- 16) Mandelbaum, David G., *Society in India*, Bombay, Popular Prakashan, 1972 (1970), 2 vols., s. 45-47.
- 17) Srinivas, M.N., a.g.e., 1984, s. 28-29.
- 18) Srinivas, M.N., a.g.e., 1984, s. 28-30.
- 19) Srinivas, M.N., a.g.e., 1984, s. 15-22. Kapadia, K.M., a.g.e., 1986, s. 133-137.

- 20) Searle-Chatterjee, M., **Reversible Sex Roles-The Special Case of Benares Sweepers-**, Oxford, Pergamon Press Ltd., 1981, s. 27-69.
- 21) Srinivas, M.N., **Social Change in Modern India**, New Delhi, Orient Longman ltd., 1972 (1966), s. 115-117.
- 22) Srinivas, M.N., a.g.e., 1972, s. 46-88.
- 23) Bêteille, André, **Six Essays in Comparative Sociology**, New Delhi, Oxford University Press, 1974, s. 49-57.
- 24) Srinivas, M.N., a.g.e., 1984, s. 7.
- 25) Srinivas, M.N., a.g.e., 1984, s. 30.